

התורה מלמדת כאן שני דברים:

א. כלי חרס מקבל טומאה מאוירו ומטמא אחרים מאוירו, אבל אין הוא מלא טומאה, שאילו היה כך, מדוע כלי עץ או מתכת שנמצא בתוך הכלי חרס לא נטמא, והלוא הוא מקבל טומאה מגבו⁽⁶⁰⁾.

ב. אין כלי נטמא אלא מאב הטומאה ולא מראשון, ולכן הכלים שנמצאים בכלי חרס לא מקבלים ממנו טומאה.

תניא: רבי שמעון בן יוחי אומר: חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, ואפילו תורה שבעל פה לא תשכח שנאמר "כי לא תשכח מפי זרעו" (דברים ל"א כ"א).

אלא, מה אני מקיים "ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו"? שלא ימצאו הלכה ברורה ללא מחלוקת אפילו במקום אחד בעולם⁽⁶¹⁾.

תניא: רבי יוסי בן אלישע אומר: אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא וברוק בדייני ישראל שמא אין הם דנים דין צדק, שכל פורענות שבאה לעולם — לא באה אלא בשביל דייני ישראל.

שנאמר "שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל, המתעבים משפט, ואת

כל הישרה יעקשו. בונה ציון בדמים, וירושלים בעולה. ראשיה בשחר ישפטו, וכהניה במחיר יורו, ונביאיה בכסף יקפמו, ועל ה' ישענו". (מיכה ג' ט"א).

ומפרש התנא: רשעים הן הדיינים והכהנים והנביאים, אלא שתלו בטחונם כמו שאמר ויהי העולם. ולא התכוין הנביא לומר שבטחון החוטאים בה' הוא חטא נוסף על חטאם, אלא שהבטחון בה' לא יציל אותם.

נמצא שהנביא צווח על שלש עבירות שעושים בשביל לקבל ממון, ובממון זה בונים את בתיהם שבירושלים, ואלו הם:

א. דיני שקר.

ב. הוראות שקר.

ג. נבואות שקר.

לפיכך, מביא הקדוש ברוך הוא עליהן שלש פורעניות, כנגד שלש עבירות שבידם.

שנאמר שם ביחס לעונש: "לכן בגללכם:

א. ציון שדה תחרש.

ב. וירושלים עיין תהיה.

ג. והר הבית לבמות יער" (מיכה ג' י"ב).

משמע שכלי חרס הנמצא בכלי חרס לא היה נטמא אפילו אם היינו רואים את האויר כמלא טומאה. ויתכן שכוונת רש"י לכלי חרס המוקף צמיד פתיל.

61. מהרש"א.

בסוטה [כב א] שהתנאים הם מבלי עולם כשמורים הלכה מתוך משנתם, ומפרש רש"י שם שכיון שלא יודעים טעמי המשנה באים לידי טעות בהוראה.

60. כך פירש רש"י.

ואין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו על ישראל עד שיכלו שופטים ושוטרים רעים מישראל.

שנאמר: ואשיבה ידי עליך, ואצטרף כבור סגיד, ואסירה כל בדיליך. ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחילה, אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה" (ישעיה א' כה-כו).

אמר הנביא, שאחרי שיסיר הקדוש ברוך הוא את הדיינים הרעים שנקראים "בדילים" לפי שהם מובדלים לראשי עם⁽⁶²⁾, וישיב לירושלים שופטי צדק, אז ישרה שכינתו בירושלים.

אמר עולא: אין ירושלים נפדית⁽⁶³⁾ אלא בצדקה.

שנאמר: "ציון במשפט תפדה, ושביה בצדקה" (ישעיה א' כ"ז)

אמר רב פפא: אי בטלי [אם לא יהיו יותר] יהודים יהירי המתנשאים בלבושיהם ובבלוריותיהם — בטלי [יתבטלו] גם אמגושי [המינים המסיתים ומדיחים אותנו]⁽⁶⁴⁾.

אי בטלי דייני ישראל הרשעים — בטלי גזירפטי [שוטרי עובדי כוכבים החובטים את ישראל במקלות].

ומבאר רב פפא מנין לנו דבר זה:

אי בטלי יהירי — בטלי אמגושי, למדנו דבר זה מנבואתו של ישעיהו, דכתיב: "ואצטרף כבור סגיד ואסירה כל בדיליך" (ישעיה א' כ"ה) "סיגיך" נדרש בלשון ישגה ויגדל, ו"בדיליך" נדרש בלשון מבדיל.

אמר הנביא שכאשר לא יהיו מתגדלים ומתנשאים, לא יהיו מסיתים המבדילים את ישראל מאביהם שבשמים.

אי בטלי דייני — בטלי גזירפטי, למדנו דבר זה מנבואתו של צפניה, דכתיב: "הפיר ה' משפטיך, פנה אויבך" (צפניה ג' ט"ו).

אמר הנביא שאחרי שיסיר ה' את השופטים המקבלים שוחד, יפנו וילכו האויבים של ישראל.

אמר רבי מלאי משום רבי אלעזר כרבי שמעון: מאי דכתיב: "שבר ה' מטה רשעים, שבט מושלים" (ישעיה י"ד ה').

שבר ה' מטה רשעים — אלו אותם הדיינין שנעשו מקל לחזניהם, הדיינים המחזקים את שמשי בית הדין, שאינם קוראים את הנתבעים לדין ואינם אוכפים את פסק הדין, עד שישלמו להם שכר הרבה.

שבט מושלים — אלו תלמידי חכמים שבמשפחות הדיינין, שמצדיקים את דיניהם המעוותים של הדיינים, ובחפותם עליהם נותנים תוקף וחוזק למעשיהם.

מר זוטרא אמר: אלו תלמידי חכמים

א', ויש גורסים "אין ישראל" במקום "אין ירושלים", ולפי גירסא זו צריך לומר "נפדה".

64. בפרק כלל גדול [עה א] נחלקו רב ושמואל

62. רש"י סנהדרין צ"ח א' ד"ה בדיליך.

63. צריך להיות כתוב "נפדית" ולא "נפדה" כמו שכתוב בספרים שלנו, וכן נמצא בסנהדרין צ"ח

מ"ט כ"ו) קראו יעקב אבינו ליוסף נזיר מפני שלא שתה יין.

רבי יוסי ברבי חנינא אמר: אף הן לא טעמו מעם יין. דכתיב: "וישתו וישכרו עמו" (בראשית מ"ג ל"ד) מכלל, דעד האידנא לא שתו יין כמותו.

ואידך סובר: רק שיכרות הוא דלא הוה אצל אחיו, אבל שתיה של יין מיהא הוה.

ואמר רבי מליא: בשכר שלא נתקנא אהרן במשה כששלחו ה' להוציא את ישראל ממצרים, על אף שהיה גדול ממנו בשנים וזכה לגלוי שכינה לפניו, אלא שמח בלבו, וכדכתיב "וראך ושמח בלבך" (שמות ד' י"ד) זכה אהרן לחשן המשפט על לבו.

שלחו ליה בני בשכר [שם מקום] ללוי שלש שאלות:

א. כילה — מהו לנטותה בשבת?

ב. כשותא [צמח הגדל מתוך הסנה⁽⁶⁵⁾] ורוצים לזורעו בכרמא — מהו? האם הוא אילן ואין בו איסור כלאי הכרם, או שהוא ירק⁽⁶⁶⁾ ואסור לזורעו בכרם?

בפירוש "אמגושי" שכתוב בכל מקום, אם פירושו מכשפים או מינים. כאן פירש רש"י שאמגושי הם מינים המסיתים ומדיחים אותנו, כי דרשת רב פפא מתפרשת יפה לפי פירוש זה.

יש מי שמפרש, ששאלת בני בשכר לא היתה אם כשות הוא אילן או ירק כפירוש רש"י, אלא האם הוא זרע שחי מהאדמה או שמא חי הוא מהאוויר, כמו שנחלקו במסכת עירובין [הגהות יעב"ץ].

66. כך פירש רש"י.

והקשה הריטב"א, מה הספק, הלוא הכלל הוא

שמלמדים הלכות ציבור לדייני בור. שמעמידים דיינים בורים על סמך שיתיעצו עמם, אך הללו פוסקים בעצמם, הרבה פעמים מבלי להתייעץ.

אמר רבי אליעזר בן מלאי משום ריש לקיש: מאי דכתיב "כי כפיכם נגואלו בדם, ואצבעותיכם בעון, שפתותיכם דברו שקר, לשונכם עולה תהגה" (ישעיה נ"ט ג').

כי כפיכם נגואלו בדם — אלו הדיינין הלוקחים שוחד בכפיהם, ובגזילת הנידון הם כאילו לוקחים את נפשו.

ואצבעותיכם בעון — אלו סופרי הדיינין המרמים בכתיבת שטרות שאינם נכונים.

שפתותיכם דברו שקר — אלו עורכי הדיינין, המלמדים את בעלי הדין לטעון טענות שקר.

לשונכם עולה תהגה — אלו בעלי דינין המשקרים.

ואמר רבי מלאי משום רבי יצחק מגדלאה: מיום שפירש יוסף מאחיו עד היום שסעד עמם לא טעם מעם יין, דכתיב: "תהיינה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו" (בראשית

65. בפרק שמונה שרצים [ק"ז ב] אומרת הגמרא שמי שתולש כשותא מהיזמי והיגי בשבת חייב משום קוצר, כי זהו מקום גידולו.

ומפרש רש"י שם שהכשות גדל מתוך ההיזמי מריח הקרקע.

במסכת עירובין [כ"ח ב] נחלקו אמוראים אם

ג. מת ביום טוב — מהו לקוברו?

אדאזיל — נח נפשיה דלוי. [בשעה שהלך השליח נפטר לוין].

אמר שמואל לרב מנשיא: אי חכימת — שלח להו תשובה לשאלותיהם.

שלח להו שלש תשובות לשלש שאלותיהם:

א. כילה — חזרנו על כל צידי כילה, ולא מצינו לה צד היתר.

והוינן בה: ולישלח להו שאם יש לכילה חוט או משיחה היא מותרת כדרמי בר יחזקאל?

ומשנינן: עדיף היה להעלים מהם היתר זה, לפי שאינן בני תורה, ויבואו להתיר כל כילה.

ב. כשותא בכרמא — ערבובא [כלאים].

והוינן בה: אמאי אסר להם, ולישלח להו כדרבי טרפון שהתיר⁽⁶⁷⁾?

דתניא: כישותא, רבי טרפון אומר: אין

בזריעתה בין הגפנים משום כלאים בכרם, מפני שהיא מין אילן.

וחכמים אומרים: כלאים בכרם מפני שהיא מין ירק.

וקיימא לן: כל חמיקל במצוות התלויות בארץ — הלכה כמותו בחוץ לארץ במצוות התלויות בארץ שתקנו חכמים שיהיו נוהגות בחוץ לארץ.

ומתריצין: לפי שאינן בני תורה.

מכריו רב: האי מאן דבעי [מי שרוצה] למיזרע כשותא בכרמא — ליזרע, כי ההלכה כרבי טרפון בחוץ לארץ.

ולעומתו, רב עמרם חסידא מנגיד עילויה [היה מלקה את הזורע כישות בכרם].

רב משרשיא סבר שמותר, ובכל זאת לא זרע בעצמו כדי שלא ילמדו להקל באיסור כלאי הכרם⁽⁶⁸⁾, אלא יחייב ליה פרוטה לתינוק נכרי, וזרע ליה כישות בכרם.

והוינן בה: וליתן ליה פרוטה לתינוק ישראל ויזרע לו, שהרי מותר לזרוע כישות בכרם, ובזה שיתן לתינוק לזרוע יהיה ניכר שאיסור

בהערה הקודמת פירוש נוסף בספק.

67. עיין בתוספות שדנו, מדוע לא שלח להם היתר כרבי יאשיה שאומר שאיסור כלאי הכרם הוא כשזרע עוד שני מינים עם החרצן. ועיין עוד בזה בהלכות כלאים להרא"ש סימן ד'.

68. כך פירש רש"י, ולפי זה במקום שכלאי הכרם אסורים מהדין. אין היתר לומר לתינוק

שכל דבר שמוציא פירות וחוזר ומוציא פירות הוא אילן, ואם לאו הוא ירק.

ומפרש הריטב"א, שהספק הוא אם הכשות נחשב לאוכל או לא.

ויש לעיין שיוצא מזה שאין כלאים בדבר שאינו אוכל וקשה מהמשנה המובאת לקמן בפרק חבית [קמ"ד ב] לגבי מקיים קוצים בכרם. ובפסקי רי"ד פירש שהשאלה היא האם הקוצים הם העיקר ואם כן הוא סוג אילן או שהכשות הוא העיקר והוא מין ירק. ועיין עוד

כלאי הכרם נוהג בחוץ לארץ?

ומשנינן: יש לחוש דאתי התינוק למיסרדך כשיגדיל ויזרע כלאי הכרם.

ותו הוינן בה: וליתן ליה לגדול נכרי לזרוע, מאחר שהוא מתיר מהדין לזרוע כישות בכרם?

ומשנינן: אתי לאיחלופי בישראל.

ג. מת ביום טוב.

שלח להו: מת — לא יתעסקו ביה בקבורתו לא יהודאין ולא ארמאין, לא ביום טוב ראשון ולא ביום טוב שני של גלויות.

ומקשינן: איני [האם באמת] לא מצאנו היתר בדבר!

והאמר רבי יהודה בר שילת אמר רבי אסי: עובדא הוה בבי כנישתא דמעון שהיה שם

מת ביום טוב הסמוך לשבת, ולא ידענא אי קלט-ב היה יום טוב ביום שמלפניה [יום ששי], אי היה ביום שמלאחריה [יום ראשון].

ואתו לקמיה דרבי יוחנן. ואמר להו: התיירו איסור אמירה ביום טוב משום כבוד המת, ולכן יתעסקו ביה עממין בקבורתו.

רב אסי סבר, שרבי יוחנן לא התיר לקבור ביום טוב שחל באמצע השבוע, כי אין להתיר את האיסור אלא כדי שלא ישהה המת יותר מיום אחד. והספק שלו היה, האם לא התיר רבי יוחנן אלא במת שמת בשבת, לקבורו ביום טוב שהוא יום ראשון, מפני שכבר נשתהה והיה מסריח, או שאף במת שמת ביום ששי והוא יום טוב, יש להתיר לקבור אותו באותו יום, כדי שלא ישתהה יומיים ויסריח, שהרי בשבת אין כל היתר לקבור⁽⁶⁹⁾.

ואמר רבא: מת המוטל לקבורו ביום טוב ראשון — יתעסקו בו עממין⁽⁷⁰⁾.

עכו"ם לזרעם.

הרמב"ם [פ"ח מהלכות כלאים הי"ג] פירש שרב משרשיא אסר מן הדין כשותא בכרמא בחוץ לארץ, ולמד מכאן שמוותר לומר לתינוק עכו"ם לזרוע לו כלאי הכרם בחוץ לארץ.

הרמב"ם. [בפ"א מכלאים ה"ג] מתיר לומר לעכו"ם לזרוע לו כלאי זרעים אף בארץ ישראל. הראב"ד הבין שמקורו של הרמב"ם הוא מהגמרא כאן, וכתב עליו "אם אמרו בחוצה לארץ יאמרו בארץ"!

המהר"י קורקוס פירש, כי מה שהרמב"ם מתיר לומר לעכו"ם לזרוע כלאים הוא רק בשדה של עכו"ם, והמקור לדינו זה אינו מהגמרא כאן.

69. לדעת רש"י, כך היא האמת שלא הותרה

אמירה לעכו"ם אלא ביום טוב הסמוך לשבת, וכך פירש רש"י גם בדברי רבא שבסמוך.

הרמב"ם. [בפ"א מהלכות יום טוב הכ"ג] פסק, שמוותר בכל יום טוב לומר לעכו"ם לקבור מת.

וכתב הר"ן, שלדעתו יש לפרש שהמעשה היה ביום טוב הסמוך לשבת, ומפני כך שאלו את רבי יוחנן, אבל היתרו של רבי יוחנן היה בכל יום טוב.

70. לדעת הרא"ש, [שו"ת הרא"ש, כלל כ"ג סימן ב] עממין חופרים את הקבר, אבל מותר לישראל להוציא אותו ולהניחו בקבר, שמתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה שלא לצורך.